

ЕЛЕКТРОННА ДЕМОКРАТІЯ: ТЕОРІЇ ТА МЕХАНІЗМИ

У процесі розвитку ідеї е-демократії було сформульовано наступні підходи до розуміння цього терміну: – електронна демократія як складова політичної системи; – електронна демократія як механізм забезпечення політичної комунікації; – електронна демократія як форма політичної організації суспільства; – електронна демократія як інструмент зміцнення демократії та демократизації.

Досліджуючи генезу ідеї е-демократії можна навести основні «віхи» її концептуалізації. При цьому на кожному етапі відбувалась певна кристалізація розуміння самого поняття «електронної демократії», яке вбирало основні здобутки теорії політичних систем та політичних комунікацій.

По-перше, кібернетична теорія систем, яка у політологічному вимірі знайшла своє вираження у таких теоріях, як:

- комунікативна модель політичної системи (Д. Істон);
- інструментальна модель політичної системи (Г. Алмонд);
- теорія кібернетики як політичного управління (К. Дойч).

По-друге, теорія комунікації М. Мак-Люена. Канадський вчений одним із перших зафіксував та дослідив тренди розвитку комунікації та вплив мас-медіа на суспільні відносини. Недарма саме на його честь було названо ситсему електронних мас-медіа – «Галактикою Мак-Люена», яка прийшла на зміну друкованим медіа «Галактики Гутенберга». Г. Мак-Люен твердив, що засоби масової комунікації формують характер суспільства, а масова культура дає людині змогу прилучитися до культурних цінностей. У «глобальному селищі» за допомогою електронної комунікації організується вільне спілкування людей. Системи культури, що розвиваються історично, Г. Мак-Люен розділяв на усну, писемну і аудіовізуальну, вважаючи вивчення комунікативних засобів головним для вирішення завдання успішної взаємодії людей.

По-третє, концепції, що поєднували теорії демократії та теорії комунікації:

- теорія теледемократії Т. Беккера, К. Слейтона та Г. Артертона;
- теорія електронної республіки Л. Гроссмана;
- теорія електронної демократизації М. Хагена;
- теорія медіатизації політики та появи нового правлячого класу – медіакратії (Г. Оберройтер);
- теорія кібердемократії та деліберативної демократії (Ю. Габермас).

У вищенаведених концепціях поєднувались технології (інформаційні, комунікативні) та форми демократії, які базуються на функціонуванні інформаційних мереж зв'язку між суспільством та владою. Відповідно,

різниця між підходами полягала не у сфері технологізації (навпаки, це стало спільним місцем багатьох досліджень), а у концептуалізації моделей демократичного розвитку у другій половині XX століття. Це стосується трьох моделей: прямої демократії, представницької демократії, демократії участі.

Одна з актуальних теорій, що аналізує трансформації політичної взаємодії в інформаційну добу, – це теорія «інформаційного суспільства». Термін «інформаційне суспільство», який зараз широко використовується у мас-медіа та наукових візіях, застосовується для позначення особливого виду суспільної формації, пізніх різновидів постіндустріального суспільства та, водночас, нового етапу розвитку людської цивілізації. Основою теорії інформаційного суспільства стала концепція постіндустріального суспільства, розроблена Д. Белом.

У процесі визначення оптимальної моделі демократичної форми правління відбувалась концептуалізація ідеї електронної демократії, як політичної організації суспільства, що ґрунтується на основних принципах демократії (народний суверенітет, виборність, права та свободи громадян, поділ влади, плюралізм та ін.) та передбачає активне залучення громадян до політичного процесу за допомогою засобів інформаційних технологій.

Але головна ідея, яка виникла та розвивалась у процесі концептуалізації електронної демократії – це принцип політичної участі громадян. І не лише у виборчий період, а участь громадян в публічному управлінні та прийнятті політичних рішень.

Інакше кажучи, в умовах зниження зацікавленості громадян у політичних контактах із владою, яке сприяє суттєвому підвищенню самостійності правлячої еліти, почав розсипатися механізм формування «порядку денного», котрий обговорювався у суспільстві, а отже – і саме осердя політики як специфічної форми регулювання суспільних процесів.

У цьому контексті використання електронних методів голосування, які розділяють «адміністративний» і «репрезентативний» аспекти політичного життя, розглядається як один із засобів відродження демократії.

Польський автор М. Косіковський аналізує електронне голосування якраз з цієї позиції. М. Косіковський пише про демократію як про найбільш бажану форму правління, але, з іншого боку, відмічає кризу демократії у західному світі. Ця криза є результатом етичної проблеми порушення довіри між виборцями та їх представниками. Особливо ця недовіра помітна з боку виборців – вони не довіряють політикам або політичній системі, і, на думку М. Косіковського, коріння проблеми заглиблюється саме в політичну систему, яка в певний момент втратила довіру людей. Ольга Зернецька, розкриваючи позицію М. Косіковського, у рефераті «У дзеркалі комунікативних процесів» (Зернецька О. У дзеркалі комунікативних процесів / О. Зернецька // Політика і час. – 2004. – № 12. – С. 65–69) відмічає, що запропоноване польським дослідником вирішення цієї кризи довіри у демократичних суспільствах має на меті поновити довіру, використовуючи електронні методи голосування, щоб наблизити репрезентативну демократію ближче до її демократичного коріння. У всякому разі електронне

голосування поступово впроваджується в окремих країнах якщо не як головний, то як допоміжний або альтернативний спосіб визначення волевиявлення громадян. З іншого боку, «простір інтернет-спілкування змушує і в реальному житті говорити спрощеною мовою, від чого залишається один крок до спрощених, а отже, менш продуманих дій. Ми занурюємося у простір світової інфосфери, котрий, як зазначив Дуглас Рашкофф, виявився живим і все більше втягує нас у себе, замінюючи всі інші види спілкування. Починаючи грати в комп'ютерні ігри, дитина, виростаючи, переносить закони цих ігор на реальне життя, віртуалізуючи його. Певної мірою характер праці в умовах масової комп'ютеризації сприяє посиленню раціоналізму, виникає його нова форма – комп'ютерний раціоналізм» [Зернецька О. У дзеркалі комунікативних процесів / О. Зернецька // Політика і час. – 2004. – № 12. – с. 27].

Варто погодитись із Ю. Мазурок у тому, що «На відміну від представницької демократії, в умовах демократії участі збільшується рівень можливості залучення громадян до процесу прийняття політичних рішень. Розширення політичної участі громадян, на основі підвищення їх можливості доступу до інформації, стало можливим завдяки трансформації систем політичних комунікацій. Ця трансформація була зумовлена винайденням Всесвітньої Мережі Інтернет. Розвиток інформаційно-комунікативних технологій сприяв переходу політичних комунікацій від однолінійності до багатовекторності, результатом чого стало формування мережевих політичних комунікацій» (Мазурок Ю.О. Концепції електронної демократії в зарубіжній політичній думці / Ю.О. Мазурок // Грані. Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. – Дніпропетровськ: Вид-во «Грані». – 2011. – №1(75). – с. 160].

Наприкінці ХХ століття у процесі концептуалізації ідеї електронної демократії було теоретично обґрунтовано два основних механізми електронної взаємодії влади та громадян. По-перше, механізм електронної участі громадян у процесі формування, прийняття та реалізації владних рішень. Він потребує розвиненої інформаційної мережі щодо електронного інформування громадян, надання електронних консультацій органами влади, діалог посадових осіб з громадянами он-лайн, партнерство органів державної влади та громадян, впровадження системи «електронний парламенту». По-друге, механізм електронних виборів, які здійснюються за допомогою електронного голосування.